

VERSLAG

VERGADERING
van het
Q-TEAM FEYENOORD CITY
VRIJDAG 6 september 2019

**Voormalige raadszaal deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek – Argonautenweg 23 –
begane grond**

AANWEZIG:

Winkel (*voorzitter*), Diederer (*Q-team*), Ruitenbeek (*Q-team*), Van Doorn (*Q-Team*), Venhoeven (*Q-team*), Vermeulen (*Q-team*), van der Vliet (*Q-team*), Eilander (*Q-team*), Pronk (*secretariaat*), Van der Klauw (*secretariaat*), Fontein (*landschap*), Boumans (*stedenbouw*), De Bont (*landschap*).

3 OPENBARE VERGADERING

3.1 Korte Stadionweg, Feyenoord/IJsselmonde (4^e behandeling)

Omschrijving: Concept definitief ontwerp stadion Feyenoord, toelichting stand van zaken
Ontwerp: David Gianotten (OMA) en Cees van der Veeken (LOLA Landscape Architects)
Dossier: OLO 4285127

Toetsingskader

Het **Quality-team Feyenoord City** adviseert het bestuur over de ruimtelijke kwaliteit van bouwplannen binnen het gebied aangemerkt als gebiedsontwikkeling Feyenoord City en treedt daarbij in plaats van de reguliere Commissie voor Welstand en Monumenten. (*grondslag: Bouwverordening Rotterdam artikel 9.2*)

In de opdrachtformulering aan het Q-team Feyenoord City wordt de integraliteit tussen gebouw, buitenruimte en stedenbouw van cruciaal belang geacht.

Daarnaast heeft het Q-team de conceptaanvraag voor het ontwerp van het stadion getoetst aan redelijke eisen van welstand op basis van de Welstandsnota Rotterdam. (*grondslag: Bouwverordening Rotterdam artikel 9.1 en artikel 10 van het reglement van orde*) en de Nota van Uitgangspunten van het Nieuwe Stadion.

Omschrijving van het plan

Het ontwerpteam presenteert het verder uitgewerkte architectonisch en landschappelijk ontwerp van het nieuwe Feyenoord stadion en bijbehorende *concourse*. De eerder gemaakte opmerkingen van het Q-team in de vergadering van 19 juli 2019 zijn daarin meegenomen.

Stadionontwerp:

De architect toont verschillende doorsneden van het stadion en licht nogmaals de conceptuele opzet van het stadion toe. De buitenzijde van de gevel is opgebouwd uit een *bowl*, steunend op 12 betonnen kernen. De *bowl* bestaat uit een stalen constructie (*diagrid*) waarachter de daadwerkelijke buitengevel is gepositioneerd. De ruimte tussen de *bowl* en de *concourse* (het verhoogde maaiveld in de vorm van een ring rondom het stadion) wordt ingevuld met een volledig glazen gevel waardoor de *bowl* een zwevend karakter krijgt. De *theme-rooms* onder de tweede ring zijn komen te vervallen, dit komt de helderheid van het concept van het stadion ten goede vindt de architect. Het geheel steunt op een sokkel, bestaande uit de *concourse* en ruimte eronder. De gevel achter het *diagrid* is naar aanleiding van de opmerkingen van het Q-team rustiger vormgegeven door de dichte en open functies beter te rangschikken en de open en gesloten functies aan de binnenzijde te optimaliseren. De open delen

Quality-team Feyenoord City

zijn afgestemd op diverse interessante uitzichten rondom het stadion. De architect licht ook de nadere uitwerking van de gevel toe, die naar aanleiding van de eerdere opmerkingen eenduidiger is van opzet.

Hierna wordt de nadere uitwerking van het *diagrid* toegelicht. Gestreefd is naar een zo helder en hoogwaardig mogelijke uitwerking met verzonken bevestigingspunten aan de betonnen kernen. Het *diagrid* wordt in delen geproduceerd en in het werk aan elkaar gelast, waardoor de koppelingen uiteindelijk niet zichtbaar zullen zijn en een aaneengesloten geheel ontstaat zonder storende onderbrekingen zoals koppelstukken en bevestigingsmiddelen.

In de voorgaande vergadering is gesproken over de nadere uitwerking van de kernen en is aandacht gevraagd voor het inpassen van de deuren. De architect laat een aantal opties zien en geeft daarbij aan dat zijn voorkeur uitgaat naar de vlakke metalen deur, afgestemd op het ritme van de profilering van de kernen.

In de voorgaande vergadering heeft het Q-team aandacht gevraagd voor de gevelinvulling van de ruimtes tussen het bestaande maaiveld en de *concourse*. Er werd gevraagd om te zoeken naar een invulling die meer past bij het robuuste karakter van de *concourse*. Eerder werd geperforeerd aluminium voorgesteld, nu Ferrotex in een structuur van gevouwen driehoeken. Een materiaal bestaande uit een weefsel van metaaldraad met een coating van PVC dat van buitenaf dicht oogt maar dat van binnenuit doorzicht biedt. Ook de gevelopeningen kunnen van hetzelfde materiaal worden voorzien zodat een monolithisch beeld ontstaat.

In de vergadering wordt gevraagd naar de kleurstelling van het stadion, de architect licht toe dat het kleurenschema bestaat uit neutrale grijze en lichte materiaaleigen kleuren (beton en metaal) met een daarbij afstekende donkergrijze kleur voor het *diagrid*, gebaseerd op de staalconstructie van de huidige Kuip.

Buitenruimteontwerp:

Het buitenruimteontwerp is verder uitgewerkt en wordt nader toegelicht door de landschapsarchitect. Hij gaat hierbij onder andere in op de nadere uitwerkingen van de trappen, (straat)meubilair, het waterplein, de vormgeving van de ruimte nabij het Varkenoordseviaduct, het beplantingsplan, de afwatering van de *concourse* en de ruimtes onder de tweede ring die vrijgespeeld zijn door het verplaatsen van de *theme-rooms*. Daarnaast laat de landschapsarchitect bemonsteringen zien van het plaveisel van de *concourse*, het is de bedoeling om een warme, zandachtige kleur in verschillende gradiënten toe te passen. De kleur van de getoonde bemonsteringen zijn niet de uiteindelijke kleuren zoals beoogd (grijstinten in plaats van zandkleurige warme tinten) maar de afwerking en de fractie van de toeslag zijn vergelijkbaar. De hekwerken en andere voorzieningen voor risicowedstrijden zijn demontabel.

Beleid (Welstandsnota Rotterdam)

Gebiedstype: Stedelijke knooppunten

Welstandsniveau: Regulier

Welstandcriteria Stedelijke Knooppunten

Ruimtelijke inpassing

- *Bouwinitiatieven houden de stedenbouwkundige structuur herkenbaar en verstoren deze niet.*
- *Bouwinitiatieven verbeteren het 'gezicht' en de uitstraling van het stedelijke knooppunt richting de stad en de openbare ruimte.*
- *Bouwinitiatieven dragen bij aan een betere verweving van de verschillende niveaus en onderdelen van het stedelijke knooppunt.*
- *Bouwinitiatieven (waaronder hoogbouw) zijn in maat en schaal afgestemd op de omliggende bebouwing en de stad als geheel.*

Verschijningsvorm

- *Nieuwbouw heeft een bij de omliggende bebouwing passende hoofdvorm.*
- *Nieuwbouw is in massaopbouw afgestemd op de specifieke positie die het gebouw inneemt binnen het grotere geheel.*
- *Uitgangspunt voor bouwinitiatieven is de samenhang binnen de architectonische eenheid.*
- *Het gevelontwerp is consequent en goed van verhouding, en qua indeling en plasticiteit afgestemd op de omliggende bebouwing.*
- *Entreegebieden van gebouwen, inclusief luifels en logo's, zijn uitnodigend en kwalitatief hoogwaardig vormgeven.*

Quality-team Feyenoord City

- *Beganegrondgevels aan de openbare ruimte hebben een bij de situatie passende openheid. In woon-, winkel-, en kantoorgebieden zijn dichte (bergings-)gevels aan de straat ongewenst.*
- *De begane grondverdieping past in maat en schaal bij het karakter van de straat.*

Materiaal, kleur en detaillering

- *Kleuren zijn terughoudend en afgestemd op de omliggende bebouwing.*
- *Materiaal, kleur en detaillering ondersteunen de verschijningsvorm op samenhangende wijze.*
- *Materialen en detaillering worden zo gekozen dat veroudering en weersinvloeden geen negatieve gevolgen hebben voor het uiterlijk.*
- *In woon-, kantoor- en winkelgebieden zijn detaillering en materiaalgebruik van de beganegrondgevel aan de straatzijde (met name rond de entree) van hoge kwaliteit (rijker en expressiever).*
- *Daken die zichtbaar zijn vanuit de omliggende bebouwing krijgen dezelfde kwaliteit als de gevel en worden ingericht als groene daken (of op andere wijze aantrekkelijk vormgegeven).*
- *Het nachtbeeld is onderdeel van de ontwerpogave en gaat uit van richtlijnen zoals verwoord in het Lichtplan Rotterdam.*
- *Zonwerend glas of folie op glas verhinderen de visuele relatie tussen binnen en buiten niet.*
- *Ventilatieroosters zijn niet zichtbaar of architectonisch ingepast in het gevelontwerp.*

Reactie van het Q-team op de ingediende conceptaanvraag voor het stadion

Het Q-team complimenteert het ontwerpteam met de vorderingen die zijn gemaakt in het ontwerpproces en de positieve uitwerking die dit heeft op het ontwerp van zowel het stadion als het ontwerp van de *concourse* en de overige buitenruimte. Ook de programmering en bijbehorende elementen zoals speelvoorzieningen en meubilair spelen hier een hele belangrijke rol in. In het kader van het sociaal-economisch programma zijn deze onderdelen cruciaal. Het Q-team acht het essentieel dat hieraan vastgehouden wordt in de verdere uitwerking van het proces.

Stadionontwerp:

Het Q-team reageert positief op de aanpassingen in de nadere uitwerking van het stadionontwerp. Gedoeld wordt op het verplaatsen van de *theme-rooms* onder de tweede ring, maar ook de zorgvuldige en hoogwaardige uitwerking van het geheel gelaste *diagrid* en de verzonken aansluitingen hiervan op de betonnen kernen. Het geheel leidt tot een overtuigend beeld. Ook de wijzigingen in het gevelontwerp worden positief ontvangen. Voor wat betreft de kliklijsten van de gevel achter het *diagrid* wordt de vraag gesteld of de horizontale kliklijsten, qua positie, tussen de verticale kliklijsten kunnen vallen zodat een strakker, overwegend verticaal beeld ontstaat dat passender wordt geacht bij de ontwerpuitgangspunten van de gevel.

De kleurstelling voor het stadion zoals kort toegelicht is door de architect in de vergadering lijkt op hoofdlijnen passend maar zal nader in samenhang met het reclame- en bewegwijzeringsplan beoordeeld worden. Het Q-team kan zich vinden in de toepassing van vlakke metalen deuren in het ritme van de profilering maar stelt daarbij wel de vraag of dit op een meer systematische manier kan waardoor een evenwichtiger beeld ontstaat.

De programmering van de plint bepaalt in grote mate de leefbaarheid van de *concourse*. Het Q-team staat daarom ook zeker positief tegenover het idee voor het inpassen van (tijdelijke) programma's en functies in het deel van de *concourse* achter de gevel (in het stadion). Zij vraagt het ontwerpteam om dit nader uit te werken en de mogelijkheden hiertoe nader te onderzoeken, rekeninghoudend met brandveiligheidseisen etc.

Een belangrijk, blijvend aandachtspunt is de vormgeving van de gevels onder de *concourse*. Het aangepaste ontwerp overtuigt het Q-team nog niet. Het gaasachtige materiaal lijkt onvoldoende te passen bij de robuust ogende sokkel onder het stadion. Ook wordt het nu voorgestelde gevelmateriaal in het kader van circulariteit ter discussie gesteld. In algemene zin wordt gevraagd naar de kwaliteit en duurzaamheid van de voorgestelde materialen. Vanuit de criteria worden materialen en detaillering geëist waarbij veroudering en weersinvloeden geen negatieve gevolgen hebben voor het uiterlijk. Het Q-team wenst inzicht te krijgen in deze aspecten en ook hoe de materialisering van het stadion scoort op duurzaamheidsaspecten.

Buitenruimteontwerp:

Het Q-team reageert positief op de verdere uitwerking van het ontwerp, de gemaakte stappen zijn duidelijk afleesbaar in het ontwerp dat het Q-team steeds meer overtuigt. Ook is er veel waardering voor de vele programmatische toevoegingen. De wijze waarop het Mallegatpark en de *concourse*, door middel van de vormgeving en het groene karakter van de trap, veel meer met elkaar verweven zijn, overtuigt het Q-team. Het principe waarbij de sfeer en beplanting van het Mallegatpark doorgezet wordt over de *concourse* wordt toegejuicht. Eenzelfde kwaliteit met een meer 'zachte' vormgeving en versmelting zie t het Q-team ook graag terug aan de kant

Quality-team Feyenoord City

van het Getijddepark en de Nieuwe Maas. Het principe van doorzetten van de boomstructuur/ beplantingsstructuur op de *concour*s kan rondom robuuster en overtuigender. De *concour*s is nu te hard vormgeven en valt uiteen in programmatische scherven. De vloer verbindt, maar wat houdt de programmatische tuinen in de wangen van de trappartijen ruimtelijk bij elkaar? Het zou sterk zijn als de beplanting ook in ruimtelijke zin de *concour*s zou verbinden als één afleesbare ruimtelijke identiteit.

De vraag wordt gesteld op welke manier de *concourse* afwatert en of het water hiervan ook opgevangen wordt om hergebruikt te worden. Het Q-team spreekt haar complimenten uit voor het uitgebreide programma en de bijbehorende faciliteiten op de *concour*s zoals het waterplein, urban sports, speeltoestellen meubilair, etc. Aandacht wordt gevraagd voor de aansluiting van de *concourse* op het Varkenoordseviaduct. Het Q-team ziet hier graag de volgende keer het ontwerp van tegemoet, waarmee aangetoond wordt dat bestaande (hekwerken, talud, constructieve onderdelen zoals landhoofden etc.) en nieuwe onderdelen (*concourse*, hekwerken, lichtmasten etc.) tezamen tot een overtuigend geheel leiden.

Ook wordt er gevraagd naar de inpassing van het stadion aan de rivierzijde. De grote schaal van de rivier aan deze zijde, vraagt om iets groots en genereus, De vraag wordt gesteld of aan deze zijde een meer landschappelijke inpassing tot de mogelijkheden behoort, dit als contrast met de meer grootschalige ingrediënten aan de stadzijde. Gevraagd wordt om het sportactiviteitenprogramma van Feyenoord, voortkomend uit het sociaal-economisch programma, goed te integreren in het ontwerp van zowel de binnen- als buitenruimtes en rekening te houden met de onderlinge connectie en samenhang van deze ruimtes en plekken. Op welke manier gaat het stadion en het omliggende gebied het karakter van Feyenoord als multisportclub uitstralen? Nog onduidelijk is welke plekken en ruimtes (binnen en buiten) voor jongeren zijn en hoe die in relatie tot elkaar worden ingepast en functioneren. Dit geldt zowel voor wedstrijddagen als voor niet wedstrijddagen. Het koppelen en borgen van deze plekken wordt cruciaal geacht daarnaast is het van groot belang dat het programma gepresenteerd wordt vanuit de gebruikers Het Q-team reageert positief op de voorgestelde warme kleur van het plaveisel van de *concourse* en op de demontabele onderdelen, zoals hekwerken, voor risicowedstrijden. Het is van groot belang voor de beleving van het geheel dat deze onderdelen demontabel zijn en het beeld daardoor niet zullen domineren of verstoren.

Algemene aandachtspunten voor het verdere proces:

- Het Q-team geeft aan dat er in een later stadium om mock-up's van alle beeldbepalende geveldelen van het stadion zal worden gevraagd. De mock-up's zijn nodig om de detaillering van de verschillende gevelonderdelen in samenhang te kunnen beoordelen. Ook het onderhoud en het voorkomen van negatieve effecten van weersinvloeden zijn hierbij van belang. De mock-up's dienen tijdig, ruim voor de bouw en voor de bestelling van geveldelen, gepresenteerd te worden aan het Q-team. Gevraagd wordt om hier in de planning rekening mee te houden.
- Bij de aanvraag omgevingsvergunning wordt een reclame- en bewegwijzeringsplan gevraagd. Hierin moeten regels worden opgesteld voor naamgevingen, reclames en bewegwijzering. Dit reclame- en bewegwijzeringsplan zal getoetst worden aan het Reclamebeleid, behorend bij de Welstandsnota.
- Er wordt aandacht gevraagd voor het niet zichtbaar inpassen van de installaties. Uit de aangeleverde stukken blijkt dit nog niet. In een volgende vergadering ziet het Q-team graag een nadere uitwerking hiervan tegemoet.
- Het Q-team vraagt aandacht voor het toe te passen glas qua kleur en reflectie. De specificaties van het toe te passen glas ontvangt zij graag bij de aanvraag omgevingsvergunning.
- Vanuit de welstandscriteria wordt het nachtbeeld als onderdeel van de ontwerpogave gezien. Het Q-team vraagt om dit in beeld te brengen en in een volgende vergadering toe te lichten.
- Het Q-team benadrukt het belang van een goed functionerende openbare ruimte van het gebied, zoals bijvoorbeeld het Mallegatpark. De zorgen die zij heeft hebben vooral betrekking op de impact van de ontwikkeling op niet wedstrijddagen, de overige 300 dagen van het jaar en de koppeling met het sociaal-economisch programma. Zoals vastgesteld in de opdrachtschrijving van het Q-team, valt ook de inrichting van de openbare ruimte onder haar toetsing. Het Q-team wenst daarom nauw betrokken te blijven bij de uitwerkingen van de inrichtingsplannen.
- Het Q-team benadrukt het belang van een ontwerp dat duidelijke demarcaties krijgt maar niet afhankelijk is van andere ontwikkelingen in het masterplan. Het ontwerpteam dient aan te tonen, door middel van scenario's, dat de kwaliteit geborgd blijft, onafhankelijk van toekomstige ontwikkelingen. De eerste fase dient een consistent eindbeeld op te leveren.

Quality-team Feyenoord City

Conclusie

Het Q-team is voor een groot deel positief gestemd over de gemaakte stappen in het ontwerp en de nadere uitwerking van de verschillende onderdelen. Zij vraagt aandacht voor bovenstaande vragen en opmerkingen. In een volgende vergadering ziet zij de reactie in de vorm van nadere uitwerkingen en aanpassingen met belangstelling en vertrouwen tegemoet.